

بسم الله الرحمن الرحيم

دوره تفسیر المیزان ۲

سوره مبارکه قدر ۱

مدرس دوره: دکتر سید محمد صالح هاشمی

گلپایگانی

سوره قدر ۱

چکیده

سوره مبارکه قدر، به عنوان بیست و پنجمین سوره نازل شده بر پیامبر اکرم (ص)، سندی بر عظمت شب قدر و جایگاه آن در نظام هدایتی اسلام است. این سوره نه تنها به عنوان تسلای خاطری برای پیامبر (ص) در برابر فتنه‌های تاریخی -حکومت بنی‌امیه- نازل شده، بلکه ساختاری برای برنامه‌ریزی سالانه و تحول معنوی انسان ارائه می‌دهد. همچنین «شب قدر» یک حقیقت مستمر از ابتدای خلقت بوده و متمایز از نزول تدریجی قرآن، بیانگر نزول دفعی و یکباره حقیقت وحی بر قلب پیامبر (ص) است. بر اساس آموزه‌های این سوره، برکت یا نحوست زمان، بیش از آنکه ذاتی باشد، تابع کنشگری و نحوه مواجهه انسان با رحمت الهی است.

۱. زمینه تاریخی و شأن نزول

در خصوص زمان و مکان نزول سوره قدر، دو دیدگاه عمده مطرح شده است:

- **دیدگاه مکی :** بر اساس ترتیب نزول، این سوره بیست و پنجمین سوره‌ای است که در مکه بر پیامبر (ص) نازل شده است.
- **دیدگاه مدنی و رؤیای صادق :** برخی معتقدند این سوره در مدینه و پس از رؤیای پیامبر مبنی بر صعود بنی‌امیه (به شکل میمون‌ها) از منبر ایشان نازل شده است. در این تعبیر، خداوند برای تسلای پیامبر، «شب قدر» را به عنوان هدیه‌ای برتر از حکومت هزار ماهه بنی‌امیه معرفی می‌کند.

استمرار تاریخی : بر اساس روایات، شب قدر منحصر به امت پیامبر خاتم نیست، بلکه از زمان حضرت آدم (ع) و برای تمامی انبیا وجود داشته و تا انتهای خلقت در هر سال تکرار می‌شود.

۲. اهمیت سوره قدر در سلوک عبادی

این سوره در نظام تکالیف دینی جایگاه ویژه‌ای دارد، به طوری که توصیه شده است در رکعت اول تمام نمازهای یومیه (۱۰ بار در شبانه‌روز) قرائت شود.

آثار وضعی قرائت در نماز

طبق روایت امام صادق (ع)، قرائت سوره قدر در نماز پیامی امیدبخش به همراه دارد:

- **بخشش گناهان** : منادی الهی ندا می‌دهد که گناهان (صغیره) بنده بخشیده شده و او می‌تواند اعمال خود را از سر بگیرد.
- **توبه مدام** : این سوره به عنوان ابزاری برای پاکسازی روزانه عمل می‌کند، هرچند گناهان کبیره و حق الناس نیازمند توبه متناسب خود هستند.

۳. فلسفه نظام‌مندی و تقدیر سالانه

سوره قدر بیانگر این است که عالم بر اساس یک نظام علمی، معلولی و حسابی اداره می‌شود. شب قدر در این نظام، «نقطه عطف سال» محسوب می‌گردد.

- **برنامه‌ریزی سالانه** : همان‌طور که خداوند برای کل امور عالم در این شب تقدیر سالانه قرار داده، انسان نیز باید در زندگی خود نقاط عطفی برای محاسبه، مراقبه و مشارطه (برنامه‌ریزی و شرط‌گذاری با خود) داشته باشد.
- **ارزش زمانی** : ارزش این شب معادل ۸۳ سال (هزار ماه) زندگی است، که نشان‌دهنده پتانسیل عظیم جهش معنوی در یک بازه زمانی کوتاه است.

۴. مفاهیم کلیدی

برکت در مقابل نحوست

در این سوره، شب قدر «مبارک» خوانده شده است، اما این برکت مشروط به رفتار انسان است:

- **برکت ذاتی و عرضی:** زمان و مکان (مانند مکه یا شب قدر) بستر رحمت هستند، اما اگر کسی در این بستر دست به عصیان بزند، آن زمان برای او «نحس» خواهد بود.
- **نقش عمل:** نحوست و سعادت زمان، به عمل انسان در برابر شرایط بست و قبض الهی بستگی دارد. انسان در برابر زمان و مکان دست‌بسته نیست و می‌تواند ماه سخت (مانند صفر) را با عملی همچون سفر اربعین به با برکت‌ترین زمان تبدیل کند.

ضمیر «انا» (ما)

استفاده از ضمیر جمع توسط خداوند در ابتدای سوره («انا انزلناه»)، نشان‌دهنده عظمت موضوع و مشارکت ملائکه و اسباب عالم در تحقق امر نزول قرآن و تدبیر امور در شب قدر است.

۵. تمایز انزال و تنزیل (نزول یکباره در برابر تدریجی)

یکی از نکات محوری سوره، بحث نزول قرآن در شب قدر است. در حالی که می‌دانیم قرآن طی ۲۳ سال نازل شده، این سوره بر نزول در یک شب تأکید دارد.

نوع نزول	اصطلاح قرآنی	ماهیت	مثال تبیینی
دفعی (یکباره)	انزال	فرود آمدن حقیقت، مفاهیم و روح کلی قرآن بر قلب پیامبر در شب قدر	مانند مشاهده یک منظره وسیع از بالای کوه در یک لحظه
تدریجی	تنزیل	باز شدن آن حقیقت در قالب کلمات، حروف و جملات طی ۲۳ سال متناسب با حوادث	مانند توصیف آن منظره مشاهده شده در قالب ساعت‌ها سخن و نگارش

نکته: حقیقت قرآن مانند جوهره‌ای است که یکباره در مخزن خودکار (قلب پیامبر) وارد شده و سپس در طول زمان، کلمات و صفحات را بر اساس آن جوهره واحد شکل می‌دهد.

۶. ویژگی‌های زمانی شب

انتخاب «شب» برای نزول قرآن و ارتباط با آسمان (مانند واقعه اسرا) تصادفی نیست:

- **روز:** زمان معاش، تلاش مادی و تعاملات اجتماعی است.
- **شب:** زمان اختصاصی برای ارتباط با ملکوت و شهود است. اگرچه روز قدر نیز دارای اهمیت و برکت است، اما ظرف اصلی نزول حقیقت، «لیل» (شب) برگزیده شده است.